

فاطمه طار یبخش

خبرنگار گروه دانشگاه

آموزش مهارتی از موضوعات بسیار گسترده این روزهاست و بخش‌های زیادی از ارگان‌های

اجرایی، صنعت و دانشگاه و مدارس را در بر می‌گیرد. آموزش

مهارتی می‌تواند وضعیت اقتصادی را بهبود ببخشد، نیازهای صنعت را برطرف و مشکلات بیکاری جامعه را حل کند. با توجه به اهمیت آموزش مهارتی، در سند توسعه ششم مقرر شده بود تا سال ۱۴۰۰، سهم آموزش مهارتی به ۳۰ درصد برسد؛ درحالی‌که

دانشگاه

گزارش «فرهیختگان» از سهم آموزش‌های مهارتی در لایحه برنامه هفتم توسعه

نگاه‌آماتور سند برنامه هفتم به آموزش‌های مهارتی

۵۰ درصد دانش‌آموختگان (۹۲ الی ۹۷) شاغل هستند. در سند توسعه هفتم نیز مقرر شده تا سهم آموزش‌های مهارتی تا ۵ سال آینده به ۵۰ درصد برسد. در ادامه این گزارش به بررسی بخش آموزش فنی، حرفه‌ای و مهارتی در سند با نگاهی به گزارش

امروز سهم آموزش مهارتی به ۲۳ درصد رسیده و ۲۰۰ هزار نفر دانشجوی مهارتی در کشور وجود دارد. یکی از شاخص‌هایی که می‌توان میزان مهارت‌آموزی دانشجویان را با آن سنجید میزان اشتغال دانش‌آموختگان در آینده است و درحال حاضر

عدم نگاه جامع به نظام آموزش‌های فنی؛ از نقاط ضعف لایحه برنامه هفتم

مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی به ارزیابی‌بندهای مربوط به آموزش فنی و حرفه‌ای در لایحه هفتم توسعه پرداخته است که در ادامه گزیده‌ای از آن را می‌خوانیم. در لایحه هفتم توسعه اگر چه بخش جدایی‌به آموزش فنی و حرفه‌ای اختصاص ندارد اما اکثر احکام مربوط به این حوزه در دو فصل ارتقای آموزشی و ارتقای نظام علمی، فناوری و پژوهشی آورده شده است. این لایحه در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای دچار نقاط قوت و ضعفی است. از جمله نقاط قوت این لایحه در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای می‌توان به تقویت دروس عملی و مهارتی در آموزش‌های دانشگاه‌های ذیل وزارت علوم و بهداشت؛ توسعه کمی و کیفی ظرفیت‌های دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، حمایت از آموزش یک مهارت به دانش‌آموزان و... اشاره کرد. همچنین در مواد حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای لایحه جای خالی چند موضوع به چشم می‌خورد. از جمله آنها می‌توان به عدم نگاه جامع و هماهنگ به نظام آموزش‌های فنی، حرفه‌ای و مهارتی، بی‌توجهی به نقش راهبری شورای عالی آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی اشاره کرد. نکته دیگر اینکه در احکام قیدشده راهکارهای اندیشیده‌شده برای پاسخ به چالش‌های موجود کافی نیستند.

راهکارهای مرکز پژوهش‌ها برای اصلاح بخش مهارتی سند برنامه هفتم

این گزارش البته ۴ راهکار برای بهتر شدن این بخش از سند هفتم توسعه ارائه کرده است. اول اینکه باید توجه و هماهنگی با قواعد و چهارچوب‌ها و استانداردهای مصوب شورای عالی آموزش وجود داشته‌باشد و برنامه‌ها و اقداماتی در مورد دستگاه‌های مختلف مربوط به این حوزه صورت بگیرد. دومین راهکار این است که تربیت و تامین نیروی انسانی مورد نیاز هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای از طریق اختصاص ظرفیت دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی به تربیت دبیر فنی صورت بگیرد. سومین راهکار استفاده از مجموعه‌ای از برنامه‌ها جهت تامین و به‌روزرسانی تجهیزات کارگاهی شامل موضوعاتی چون ایجاد بانک اطلاعات و پلتفرم مشترک تجهیزات و امکانات، ارائه نمونه‌هایی از فناوری‌ها، محصولات و قطعات وارداتی براساس اعلام نیاز مجریان حاکمیتی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و با تشخیص شورای عالی آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای می‌شود. چهارمین راهکاری که وجود دارد مربوط به تحرک بخشیدن به اجرای چهارچوب صلاحیت حرفه‌ای ملی از طریق تکلیف دستگاه‌های مجری حاکمیتی ارائه‌دهنده آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای موضوع بند ۴ ماده ۵ قانون نظام جامع آموزش می‌شود. در این راستا می‌توان دوره‌های آموزش اولیه و مستمر را ۲۰ درصد مبتنی بر شایستگی‌ها و صلاحیت‌های شغلی مورد نیاز بازار کار به‌روزرسانی کرد. همچنین می‌توان در طول سال اول برنامه مراکز ملی و استانی سنجش که موضوع ماده ۹ قانون نظام جامع آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای است را تدارک دید. نظام جامع اطلاعات بازار کار می‌تواند از سوی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی طراحی شود.

کدام مواد این حوزه در بخش آموزش عالی لایحه هفتم باید اصلاح شوند؟

۱. در ماده ۷۹ جدول ۱۷: یکی از همان بندهایی است که باید اصلاح شود. در این ماده

ابراهیم صالحی عمران، رئیس سابق دانشگاه فنی و حرفه‌ای درخصوص ارزیابی کلی خود از مواد آموزش مهارتی سند توسعه هفتم بیان کرد:

«آموزش‌های مهارتی در آموزش عالی با دانشگاه فنی و حرفه‌ای و علمی کاربردی و دانشگاه آزاد به‌طور عمده ارائه می‌شود. آموزش و پرورش در هنرستان‌های کار و دانش این نوع آموزش را ارائه می‌دهد.

بخش غیررسمی هم وجود دارد که توسط وزارت کار و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و برخی دستگاه‌های اجرایی صورت می‌گیرد. آموزش مهارتی چالش‌های بسیاری دارد و از نظر من در برنامه هفتم نسبت به دیگر برنامه‌ها، نکات بسیار خوبی لحاظ شده است، حدود ۱۳ مورد در این سند درباره آموزش مهارتی گفته شده که مروری بر آن خواهم کرد.» صالحی در ادامه با اشاره به اینکه توجه به هنرستان‌های هنری در لایحه برنامه هفتم بسیار خوب است، عنوان کرد: «اینکه بخشی از صاحبان صنایع و بخش خصوصی را از طریق مالیات تشویق کنند که در آموزش‌های مهارتی سرمایه‌گذاری کنند، نکته بسیار درست و بجایی است. یکی از چالش‌های فنی و حرفه‌ای این است که ما استادکار و معلم فنی و حرفه‌ای نداریم، البته تاکید خاصی شده تا دانشگاه شهید رجایی در این حوزه ورود کند اما امروز این توانایی وجود ندارد که برای تمام رشته‌های فنی و حرفه‌ای تربیت دبیر داشته‌باشد. جا دارد آموزشکده‌ها و دانشگاه فنی و حرفه‌ای وارد این بعد شوند. بسیاری از این نکات چالش‌های آموزش عالی کشور است و اگر در برنامه هفتم، این نکات تصویب شود و این بندها حذف نشود می‌تواند به بسیاری از چالش‌های این حوزه کمک کند.»

فضای حاکم بر آموزش عالی کشور مهارتی نیست!

صالحی درباره امکان تحقق سهم ۵۰ درصدی آموزش مهارتی، در آموزش عالی گفت: «محقق شدن این بند بسیار سخت است. دنیا آموزش عالی خود را به‌سمت آموزش مهارتی شیفت داده و این موضوع تحت‌عنوان مهارتی سازی آموزش عالی شناخته می‌شود. بسیاری از کشورها، تعداد رشته‌ها و دانشگاه‌ها و دانشجویان مهارتی خود را افزایش می‌دهند اما فضای موجود حاکم بر آموزش عالی کشور، آموزش مهارتی نیست؛ در بدنه آموزش عالی و تفکر مسئولان آموزش عالی و روسای دانشگاه‌ها و اعضای هیات‌علمی این طور نیست. دانشگاه‌ها دروس نظری را اساسی‌تر و پایه‌ای‌تر می‌دانند. تنها ممکن است به‌ظاهر درخصوص آموزش مهارتی صحبت کنند. من مرتباً در آموزش عالی می‌بینم که دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری بیشتری می‌شود و جمعیت دانشجویی آن اضافه می‌شود. این سینگنال خوبی نیست و عملاً تصویری که از آموزش عالی وجود دارد، نظری است.» او با اشاره به اینکه بعد است درصد قیدشده محقق شود، توضیح داد: «مگر اینکه عزم جدی در بدنه وزارت علوم و شخص وزیر علوم و معاونان

مرکز پژوهش‌های مجلس پرداخته و در این باره با سیدمحمد بطحایی، معاون سابق آموزش‌های عمومی و مهارتی دانشگاه آزاد اسلامی و ابراهیم صالحی عمران، رئیس سابق دانشگاه فنی و حرفه‌ای به گفت‌وگو پرداختیم.

وزیر اسبق آموزش و پرورش:

در لایحه هفتم توسعه، رویکرد به آموزش‌های مهارتی دولتی است

اسلامی با تاکید بر اینکه در دوسال اخیر، تحرکات مثبتی از شورای عالی آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای و تربیتی دیده‌ایم، عنوان کرد: «معتقدم این شورا از حالت انفعال گذشته تا حدی خارج شده اما هنوز تا رسیدن به چابکی و نیازی که کشور برای تحول در حوزه مهارتی دارد، فاصله دارد و به‌کندی حرکت می‌کند. البته باز هم تا کاید می‌کنم که طی یکی، دو سال اخیر حرکت‌های مثبتی صورت گرفته اما روند آن کند است. این شورا باید مصوبات را با سرعت بیشتری تصویب کرده و اجازه دهد کشور با استفاده از حوزه مهارتی، نواقصی را که در دیگر بخش‌ها مانند اقتصاد و اشتغال دارد، برطرف کند. همچنین دست‌وپال ما در حوزه مهارتی بسته بوده و نیازمند اختیارات و انعطافات بیشتری برای ورود به این حوزه هستیم.» او درخصوص برگزاری جلسات این شورا بیان کرد: «تا جایی که بنده اطلاع دارم، دو جلسه از سوی این شورا تشکیل شده و مهم‌تر اینکه کمیته‌های مرتبط با این شورا، نسبت به گذشته فعال تر شده‌اند. از آنجا که یکی از اعضا نیز از طرف دانشگاه آزاد در این کمیته حضور داشته و مرتباً گزارش‌ها را به می می‌دادند، احساس می‌کنم که کمیته‌ها و به‌ویژه سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای با فعالیت بیشتری همراه شده‌اند، به‌طوری که این سازمان، بسیار فعالانه‌تر به‌عنوان دبیرخانه این شورا عمل می‌کند.» بطحایی درباره اینکه آیا با توجه به قابلیت تصمیم‌گیری کلان شورا، توانسته توقعات را برآورده کند یا خیر، توضیح داد: «چالشی که در این حوزه داریم، این است که وقتی می‌خواهیم شورایی را تشکیل دهیم که‌که قدرت تصمیم‌گیری بالایی داشته‌باشد مجبور هستیم که معاون اول را رئیس جلسه شورا بگذاریم. درحالی که معاون اول و سایر کسانی که در این شورا حضور پیدا می‌کنند، به قدری از حیث مشغله‌های کاری وقت ندارند که امکان رسیدگی به شورای عالی کمتر وجود دارد. بنابراین به نظر می‌رسد به‌میانبر نیاز داریم، مشخصاً پیشنهاد بنده هم نیست اما این شورا باید برخی اختیارات خود را به کمیته‌ها تفویض و مصوبات کمیته‌ها را به‌عنوان مصوبه شورا تلقی کند. شورا باید این اعتماد را به کمیته‌ها داشته باشد؛ چرا که تغییر ترکیب اعضای این شورا اینمذا یک پروسه و تصویب مجلس است و اصلاً نباید وارد این بحث شد، اما باید اختیار بیشتری را به کمیته‌های این شورا داده‌شود.» او در پایان با تاکید بر اینکه در این کمیته‌ها باید از بخش‌های مختلف مانند دانشگاه آزاد استفاده بیشتری صورت گیرد، افزود: «باید بتوان با توجه به آسیب‌شناسی که صورت گرفته و ظرفیتی که در قانون وجود دارد با سرعت بیشتری مصوبات را در قالب آیین‌نامه‌ها اجرایی کرد؛ چرا که قانون آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از قانون خوبی است و ظرفیت‌های خوبی هم دارد. کار به سرعت بیشتر نیاز دارد. هرچند نسبت به گذشته شتاب بیشتری دارد اما همچنان این کندی که ناشی از ساختار شورا و کمیته‌های آن است، وجود دارد.»

سیدمحمد بطحایی؛ وزیر

اسبق آموزش و پرورش و معاون سابق آموزش‌های عمومی و مهارتی دانشگاه آزاد اسلامی درخصوص ارزیابی خود از احکام پیشنهادی برنامه هفتم در تقویت آموزش‌های مهارتی بیان کرد: «درحال حاضر

نمی‌توانم قضاوت دقیقی از برنامه هفتم داشته باشم؛ اما براساس مطالعه‌ای که روی این لایحه داشتم، باید بگویم برنامه هفتم دو مشکل اساسی دارد. اول اینکه به‌شدت با رویکرد دولتی به آموزش عالی و مهارتی نگاه کرده و به‌نظرم شاهد یک نوع مواجهه غیرحرفه‌ای با بخش غیردولتی در این برنامه هستیم. به نظر می‌رسد افرادی که این برنامه را نوشته‌اند کاملاً در ضدیت با بخش غیردولتی در حوزه آموزش عالی و مهارتی برنامه را تدوین کرده‌اند. از نظر من با رویکرد سیاست‌های کلان مقام‌عظم‌رهبری در تعارض است. در حقیقت نباید چنین مواجهه‌ای با بخش غیردولتی در حوزه آموزش عالی و آموزش‌های مهارتی صورت بگیرد. آموزش عالی و آموزش‌های مهارتی بسیار دولتی دیده شده و این سند می‌خواهد گسترش بخش غیردولتی را در این حوزه محدود کند.» بطحایی درباره مکلف شدن آموزش و پرورش برای تحول آموزش عمومی گفت: «در برخی احکام این برنامه، مناسفانه می‌بینیم که دوباره دولت و بخش آموزش و پرورش مکلف شدند تا برای تحول در آموزش عمومی مطالعه و اسناد مربوط را تدوین کنند. برنامه هفتم، آموزش و پرورش را مکلف کرده که برای بخش‌های مختلف کارگروه بررسی و تولید اسناد مربوطه ایجاد کند. این در حالی است که امروز سند تحول آموزش و پرورش به‌عنوان سند بالادستی داریم که به تمامی مسائل برنامه هفتم که باید برای آن کارگروه راه‌اندازی کرد و اسنادی تدوین کرد؛ پرداخته است.» او افزود: «در اینجا باز به تذکری که مقام‌عظم‌رهبری چند ماه پیش در این زمینه مطرح کردند، اشاره می‌کنم. ایشان گفتند دوباره نرئید و به موازات سند هفتم، سندسازی و اسناد تحولی تولید کنید، چرا که این سند تحول باید امروز به اجرا درآید و تمام همت‌تان را برای اجرای آن بگذارید. بنده احساس خطر می‌کنم که اگر این برنامه به تصویب برسد، دوباره شورا‌ها، کمیسیون‌ها و کارگروه‌های تشکیل و ما‌ها و سال‌ها وقتشان را صرف تولید محتوا و سند کنند. درحالی که امروز نشه‌قاره در حوزه آموزش عالی و مهارتی در اختیار قرار دارد. احساس می‌کنم برنامه هفتم به دلیل این دو نکته قابل نقد است.» معاون سابق آموزش‌های مهارتی دانشگاه آزاد

رئیس سابق دانشگاه فنی و حرفه‌ای کشور:

امکان تحقق سهم ۵۰ درصدی آموزش مهارتی بسیار سخت است

دانشجویان مسئولیت‌پذیر باشند. دانشگاه‌ها باید در قبال رشته‌هایی که ایجاد می‌کنند و پذیرش دانشجویی که دارند، بخشی از مسئولیت اشتغال را برعهده بگیرند. تهیه‌بندی بسیاری از سیستم‌های آموزشی براساس اشتغال است. یک رئیس دانشگاه با برنامه‌ریز آموزش مهارتی، نمی‌تواند بگوید که من رشته‌ها را توسعه می‌دهم و کاری نیز با اشتغال و نیاز مشاغل ندارم و ارتباطی هم با صاحبان صنایع نمی‌گیرم.» صالحی عمران با اشاره به اینکه راهکار پذیرش مسئولیت اشتغال دانشجویان در ارتباط با صنایع و خدمات کشاورزی است، عنوان کرد: «با این کار می‌توانستند، به دانشگاه نسل پنجم برسند. یعنی در لایحه سند هفتم توسعه، توصیه می‌کردند که برنامه‌ریزی درسی رشته‌های مهارتی با توجه به نیازهای صنایع و خدمات کشاورزی باشد. در اصل آموزش‌های دوگانه یکی از راهکارهای اساسی است. هنوز بخشی از فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای کشور ما وارد اشتغال نمی‌شوند. بنابراین تا کاید می‌کنم که این‌بند، بنده بسیار مهمی است که نمی‌توانستند در برنامه هفتم قوی‌تر به آن اشاره کنند.» او افزود: «نکته دوم، تاکید جدی‌تر در برنامه بر آمایش آموزش‌های مهارتی است. انعطاف‌پذیر کردن کلیه رشته‌ها و صرفش‌ها باید در دستور کار قرار گیرد. به‌نظرم می‌رسد به‌صورت کلی برخی از کلیدواژه‌ها باید در برنامه هفتم دیده شود. در حال حاضر نیز تحولات دیجیتال و فضاهای جدید و اقتصادی و تحولات اجتماعی به‌صورت مرتب وجود دارد و صرفش‌ها و رشته‌ها باید به‌روزرسانی شوند. برخی از دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای بعضی از رشته‌ها را ۲۰ الی ۳۰ سال است که ارائه می‌دهند بدون اینکه اشتغالی ایجاد شود.» صالحی عمران درخصوص پیشنهاد سوم خود برای آموزش فنی و حرفه‌ای در سند توسعه هفتم گفت: «نکته دیگر این است که باید تا کاید بر انجام پژوهش‌های کاربردی و تولید فناوری‌های سطح پایین و مدیوم تک، در دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای صورت بگیرد. من در حوزه پژوهش مربوط به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تاکید خاصی ندیدم. باید به‌صورتی بر مسیر پژوهش تاکید می‌کردند. دانشگاه‌های مهارتی می‌توانند در حوزه فناوری‌های سطح پایین تحقیقاتی را انجام دهند.» او با اشاره به اینکه سند هفتم، از فراهم‌سازی فرصت‌های برابر آموزش مهارتی در مناطق محروم مغفول مانده است، بیان کرد: «آموزش مهارتی راهی برای توانمندسازی نیروی انسانی است. بسیاری از مناطق محروم و فقشره‌های محروم نیاز به این آموزش‌ها دارند. عدالت اجتماعی ایجاب می‌کند که ما جایگاه ویژه‌ای را برای توسعه آموزش‌های مهارتی در مناطق محروم و برای اقشار محروم و آسیب‌پذیر داشته باشیم. روح برنامه هفتم باید روح عدالت گستر و کمک‌کننده به عدالت اجتماعی باشد. این موضوع فاکتور بسیار مهمی است.» صالحی عمران درخصوص فرصت‌های برابر و عدالت اجتماعی نکته دیگری را بیان کرد و گفت: «ما جمعیتی به نام MEET‌ها داریم که به جوانان ۱۶ تا ۲۴ سال گفته می‌شود. جوانانی که در آموزش عمومی و

وروسای دانشگاه‌ها صورت بگیرد و رشته‌ها را به‌سمت آموزش مهارتی سوق دهند. باید تصمیم بگیرند بسیاری از رشته‌ها حذف‌شود و بسیاری از دوره‌های تحصیلات تکمیلی حذف‌شود و خودشان را برای تحقق سهم ۵۰ درصد آموزش مهارتی از آموزش عالی آماده کنند. به این سدادگی و با فضای فرهنگی حاکم بر دانشگاه‌ها و تفکرات عالمی بر آموزش عالی کشور بعیدی می‌دانم که محقق شود. در سند توسعه ششم هم سهم ۳۰ درصدی در نظر گرفته شد که به آن نیز نرسیدیم و درحال حاضر ۱۲، ۱۳ درصد است.» صالحی عمران بیان داشت: «ماهیت آموزش فنی و حرفه‌ای متفاوت است و برنامه‌ریزی درسی متفاوتی دارد.» او ۴۰ الی ۵۰ درصد دروس عملی و کارگاهی است، دروس مبتنی بر پاسخ به نیازهای انسانی است و طبق آمارهایی که من از دانشگاه فنی و حرفه‌ای، علمی کاربردی و حتی دانشگاه آزاد داریم؛ حدود ۱۲ الی ۱۳ درصد است.» رئیس سابق دانشگاه فنی و حرفه‌ای با اشاره به اینکه بحث مهارتی کردن آموزش عالی بسیار خاص است، افزود: «اولین تصور این است که ما اصلاحات را از رشته‌های آموزش عالی شروع کنیم. اولین موضوع نیازسنجی دقیقی رشته‌ها مبتنی بر پاسخگویی به نیاز مهارتی بازار کار است. یعنی ابتدا باید در شورای گسترش آموزش عالی برای توسعه رشته‌های تصمیم‌گیری کنیم. کلیدواژه باید روی تغییر و تحول رشته‌های مورد نیاز مهارتی کشور باشد و در این میان یکی از الزامات برنامه درسی است. یعنی برنامه درسی آموزش مهارتی، کاملاً متفاوت از برنامه نظری دانشگاهی است. در آنجا باید ۴۰ الی ۵۰ درصد دروس کارگاهی و عملی باشد و از همه مهم‌تر ارائه صنعت و خدمات کشاورزی در محیط واقعی بازار کار است.» او تصریح کرد: «سیستم‌های آموزش مهارتی دنیا که موفق شده‌اند، بخشی از آموزش‌ها را در محیط‌های آموزشی به مهارت‌آموزان و دانشجویان ارائه کرده‌اند و بخش دیگر نیز در محیط واقعی صنعت کار و کشاورزی و خدمات و پزشکی و... ارائه شده است، مربی خاص خودش و استاد خودش را نیاز دارد. در وزارت علوم به این صورت است استادی که برای دروس عملی است، برنامه درسی شایستگی‌محور بوده و نوع ارائه آن نیز مبتنی بر شیوه آموزش‌های مهارتی نیست.» صالحی عمران با اشاره به اینکه تنها در یک صورت این تحول اتفاق می‌افتد، گفت: «می‌گویند ما می‌خواهیم برخی از مهارت‌های اشتغال‌پذیر را ارائه کنیم. این مساله بد نیست، اما کافی هم نیست و ماهیت آموزش‌های مهارتی متفاوت است. این مدل را باید تغییر داد. به این سادگی‌ها این اتفاق صورت نمی‌گیرد.»

دانشگاه‌های ما باید نسل پنجمی شوند

رئیس سابق دانشگاه فنی و حرفه‌ای کشور در مورد پیشنهادهاى خود برای لایحه سند هفتم توسعه گفت: «یکی از نکات ورود به نسل پنجم دانشگاه‌هاست. یعنی زمانی که قرار است آموزش عالی ما مهارتی شود؛ دانشگاه‌های مهارتی ما باید در قبال اشتغال